

Pannestraat 58 (Veurne, West-Vlaanderen)

Projectcode: 2017D321

02/05/2017

ARCHEOLOGIENOTA

BUREAUONDERZOEK (FASE 0)

DEEL 2: PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

Colofon

Ruben Willaert bvba
Ten Briele 14 bus 15
8200 Sint-Michiels-Brugge

Auteurs: Bart Bot
Wetenschappelijke begeleiding: /

Het eventuele nummer van het wettelijk depot of het buitenlandse equivalent hiervan: /
De naam en het erkenningsnummer van de erkende archeoloog:
Bart Bot OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

© Ruben Willaert bvba, Sint-Michiels-Brugge, 2017

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Deel 2: Programma van maatregelen

2.1. Administratieve gegevens

a) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de initiatiefnemer

WOONN development

Duinkerkestraat 20
 B.8630 Veurne

b) Het erkenningsnummer van de erkende archeoloog

Bart Bot: OE/ERK/Archeoloog/2016/00114

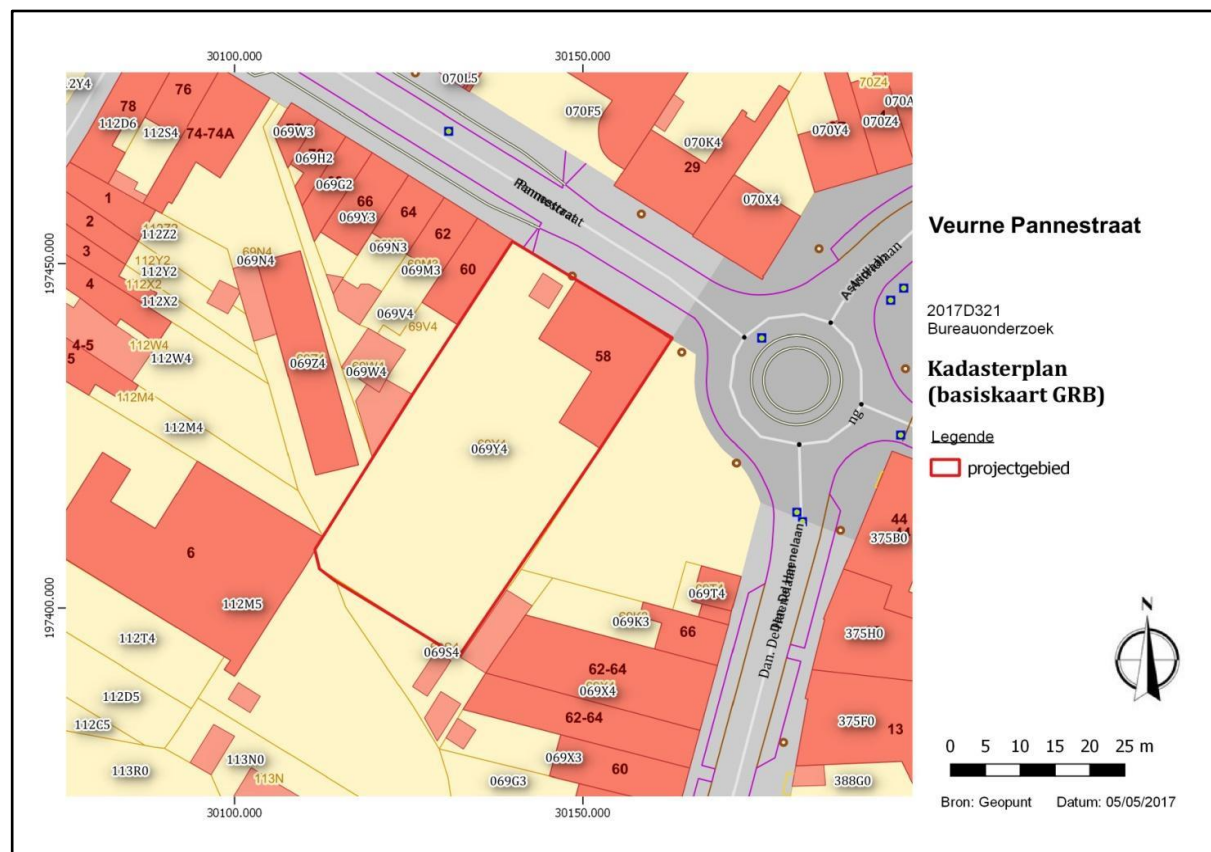
c) De naam en het adres of maatschappelijke zetel van de erkende archeoloog

Janiek De Gryse, Ten Briele 14 bus 15, 8200 Sint-Michiels-Brugge

d) De locatie van het vooronderzoek met vermelding van provincie, stad, deelgemeente, postcode, adres, toponiem, bounding box (Lambertcoördinaten) :

West-Vlaanderen, Veurne, Postcode 8630, Pannestraat 58, Pannestraat 58, xmax, ymax: 30162, 197452; xmin, ymin: 30110, 197393

e) Het kadasterperceel met vermelding van gemeente, afdeling, sectie, perceelsnummer of nummers en kaartje: Veurne, afdeling 1, sectie A, perceelnummer 69Y4

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt)

2.2 Synthese

De opdrachtgever plant de bouw van een appartementsblok met een winkelpand. De werkzaamheden kunnen een bedreiging vormen voor eventueel aanwezig ondergronds erfgoed. Naar aanleiding van de geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag binnen een vastgestelde archeologische zone, waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100m² of meer beslaat en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 300m² of meer bedraagt, werd een archeologienota opgemaakt. Op basis van dit bureauonderzoek werd nagegaan of een verder archeologisch traject met ingreep in de bodem noodzakelijk is en of er een (gedeeltelijke vrijgave) mogelijk is.

Op basis van het bureauonderzoek kan geconcludeerd worden dat het archeologisch potentieel van dit projectgebied vrij groot is. Het projectgebied bevindt zich pal op de laatmiddeleeuwse stadsgracht. Resten van de (dubbele) gracht en de aarden wal behoren tot het verwachtingspatroon. Ook de stenen verbetering van deze verdedigingswerken die vanaf 1369 gebouwd werden, kan verwacht worden. Vanaf de 17de eeuw wordt Veurne gebastioneerd. Resten van de Vauban-versterking en meer bepaald het bastion kunnen verwacht worden binnen het plangebied.

2.3 Gemotiveerd advies en programma van maatregelen

2.3.1 Gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen

In deze sectie volgt een gemotiveerd advies over het al dan niet moeten nemen van maatregelen. Het gemotiveerd advies is gebaseerd op het verslag van resultaten van het vooronderzoek. De vaststellingen over de aan- of afwezigheid van archeologische sites en hun aard worden geconfronteerd met de door de initiatiefnemer voorgenomen bodemingrepen. Op basis van deze confrontatie motiveert het advies of er maatregelen nodig zijn, welke deze zijn, en wat hun uitvoeringswijze is. Na dit gemotiveerd advies volgt het concrete programma van maatregelen voor project Veurne Pannestraat 58.

1° de volledigheid van het uitgevoerde vooronderzoek:

Alle nuttige en noodzakelijke onderzoeken werden uitgevoerd.

2° de aanwezigheid van een archeologische site:

Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan aangetoond worden dat het archeologisch potentieel van het projectgebied groot is (zie 1.2.2. in het verslag van resultaten). Op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek kan onderstaande afgeleid worden:

- Het projectgebied bevindt zich op de loop van de laatmiddeleeuwse stadsgracht en wal.
- Er kunnen ook resten van stenen verbetering van de laatmiddeleeuwse omwalling aanwezig zijn..
- Er kunnen resten van de Vaubanversterking en de vestigingsgracht aanwezig zijn binnen het plangebied.
- Het plangebied ligt op het noordelijk gelegen 17de eeuwse bastion.

3° de waardering van de archeologische site:

Het archeologisch onderzoek van het projectgebied kan potentieel leiden tot een belangrijke kenniswinst over de versterkingen rond de middeleeuwse stad Veurne.

Eventueel aanwezige archeologische resten dienen niet in situ bewaard te worden, maar moeten wel geregistreerd worden. Deze registratie kan gebeuren tijdens het vooropgestelde onderzoek, dat beschreven wordt in het hiernavolgend programma van maatregelen.

4° de impactbepaling:

Indien zich archeologische resten binnen de grenzen van het projectgebied bevinden, zijn deze bedreigd door de geplande werken.

5° de bepaling van de maatregelen:

Zie programma van maatregelen.

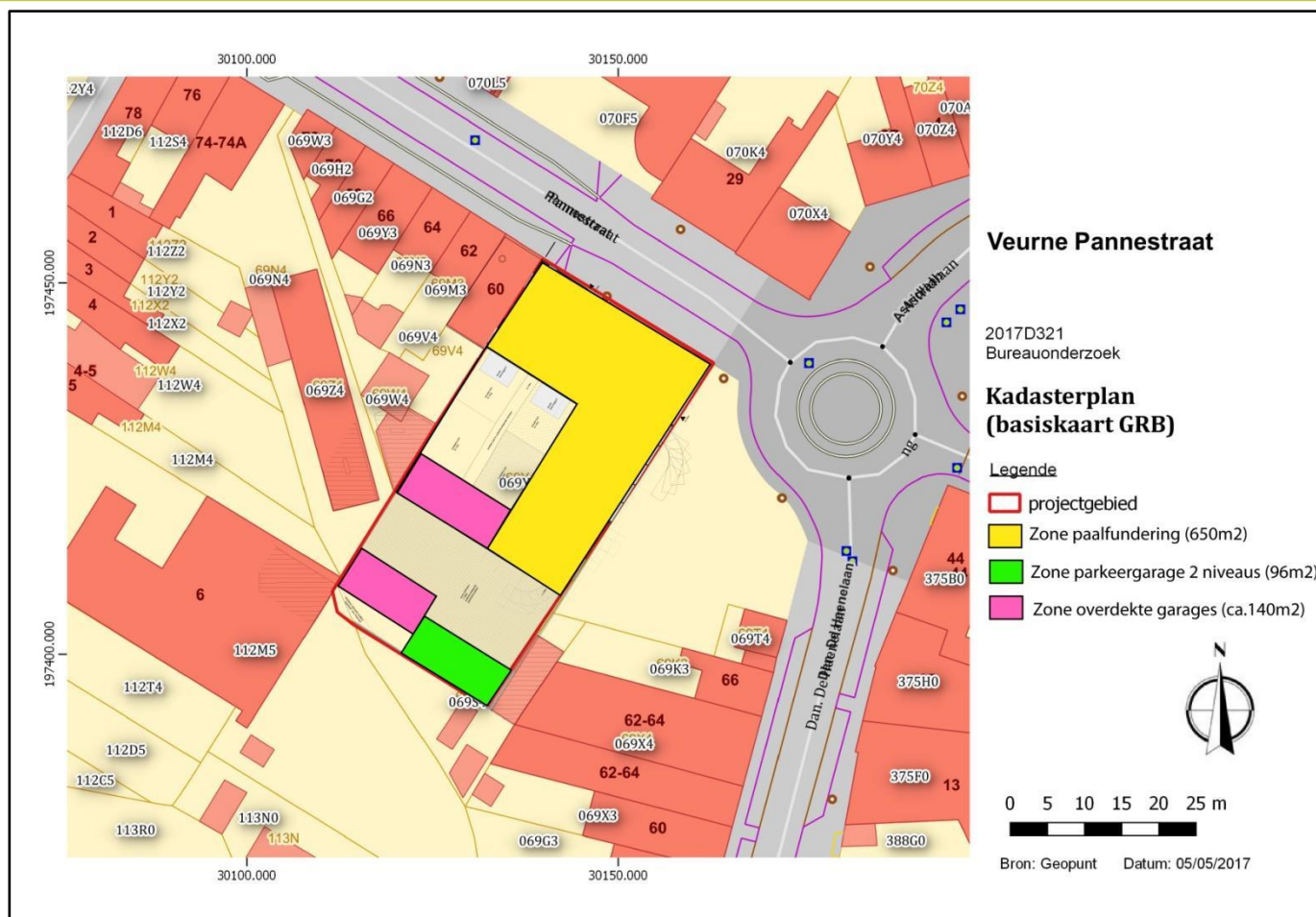
2.3.2 Programma van maatregelen: gemotiveerd advies en programma van maatregelen

2.3.2.1 Impactbepaling

De geplande werken hebben betrekking op het perceel gelegen aan de Veurnestraat 58. De bouwheer plant hier de bouw van een appartementsgebouw met winkelpand, bovengrondse garages en enkele ondergrondse garages.

In totaal kunnen drie zones met impact onderscheiden worden. De zone met de gele kleur is de impact van het appartementsblok. Het gaat om een oppervlakte van 650m². In deze zone wordt gefundeerd op een plaat van 40 cm diep. Deze plaat wordt vervolgens gefundeerd op puntsgewijze palen.¹ Binnen de paarse zone (140m²) worden overdekte garages aangelegd. De garages worden gefundeerd op een plaat van 30cm met een vorstrand van 80cm diep. De groene zone (96m²) komt overeen met de parkeergarages met twee niveaus. In deze zone wordt twee meter dieper gegraven dan het huidige maaiveld (tot op +2,53m TAW). Tussen de paarse en gele zone (tuinen en pad) wordt geen impact van de werken verwacht. Het niveau wordt binnen deze zone opgehoogd met 50 cm. De zone gelegen tussen het appartementsblok en de garages (betondallen en waterdoorlatend gras) wordt miniem verstoord. Hier wordt 30 cm afgegraven van het huidige niveau (tot ca. +4,53m TAW).

¹ Tot op heden werden nog geen funderingssonderingen uitgevoerd.

Figuur 2 Impactbepaling van de werken. (bron: initiatiefnemer en geopunt).

2.3.2.2 Gemotiveerd advies

Rekening houdende met de criteria uit de Code Goede Praktijk (CGP), hoofdstuk 5.2, werd de noodzaak tot verder vooronderzoek afgewogen:

- *Landschappelijk bodemonderzoek Cfr. CGP 7.3:* Het landschappelijk bodemonderzoek heeft als doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door een gerichte staalname. Er wordt geadviseerd om geen voorafgaandelijk landschappelijk bodemonderzoek uit te voeren.
- *Geofysisch onderzoek Cfr. CGP 7.4:* Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.
- *Veldkartering Cfr. CGP 7.5:* Veldkartering heeft tot doel om relevante archeologische indicatoren te zoeken door een visuele inspectie van een terrein. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.
- *Verkenkend en waarderend archeologisch booronderzoek Cfr. CGP 8.4 en 8.5:* Het verkennend archeologisch booronderzoek heeft als doel archeologische sites op te sporen door middel van boringen.

Het waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel reeds opgespoorde archeologische sites te evalueren door middel van boringen. In het geval van het projectgebied is deze onderzoeksmethode niet van toepassing.

- *Proefsleuven en proefputten Cfr. CGP. 8.6:* Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven.

In het geval van het projectgebied Veurne Pannestraat 58 vormen de aard van de geplande ingreep en het aanzienlijk archeologisch potentieel van het plangebied de redenen om een proefonderzoek in de vorm van proefsleuven uit te voeren. Eerder werd aangetoond dat het archeologisch potentieel van het projectgebied groot is. Een proefsleuvenonderzoek kan duidelijkheid verschaffen omtrent de reële bedreiging van de bouwwerken.

De aanbeveling werd getoetst aan de 4 criteria opgenomen in de Code van Goede Praktijk artikel 5.3:

- mogelijk: De uitvoering van het vooronderzoek met ingreep in de bodem is mogelijk na de afbraak van de huidige bebouwing tot op het huidige straatniveau.
- nuttig: Er zijn geen argumenten om aan te nemen dat het terrein dermate verstoord is dat een prospectie niet zinvol zou zijn. De proefsleuven brengen het archeologisch potentieel van het projectgebied in kaart. Hierop kan een gedegen beslissing genomen worden in functie van een eventueel verder onderzoek.
- schadelijk: Gelet op de aard van de werken, is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed bedreigd. Een proefsleuvenonderzoek is, rekening houdende met het groot archeologisch potentieel van het projectgebied, de enige goede manier om een inschatting te maken van het archeologisch bodemarchief
- noodzakelijk: Eventueel archeologische relictten zijn door de geplande werken bedreigd. In situ bewaring van deze sporen is, gezien de geplande werken, onmogelijk. Omwille van dit gegeven wordt een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk geacht.

2.3.2.3 Programma van maatregelen

A. Afbakening

Het advies heeft betrekking een deel van het plangebied, namelijk de gele en de groene zone, in totaal 746m². De paarse zone werd niet weerhouden omdat de impact van de werken niet van die aard was dat er zich een reële bedreiging vormde voor het archeologisch bodemarchief.

B. Onderzoeksvragen

Doel van de prospectie is een archeologische inventarisatie, registratie en fysiek onderzoek van eventueel waargenomen archeologische relictten. Bij het uitvoeren en uitwerken van de archeologische prospectie moeten minstens volgende vragen beantwoord worden.

- In welke mate is het terrein reeds verstoord?
- Zijn er sporen aanwezig? Indien ja, zijn die van natuurlijke of antropogene oorsprong?
- Wat is de aard, omvang, datering en conservatie van de aangetroffen archeologische resten?
- Hoe is de opbouw van de chronologie van de aanwezige archeologische resten?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis van dit perceel?

- Zijn er restanten van de versterking aanwezig. Zo ja, welke?
- Wat is de bewaringstoestand van de resten?
- Uit welke periode dateren de resten? Zijn er aanwijzingen voor verschillende bouwfases?
- Uit welke periode dateren de vondsten? Kan er een functionele interpretatie aan gegeven worden?
- Hoe kaderen de resultaten van dit onderzoek binnen de kennis van de stadsontwikkeling van Veurne?
- Bevestigt het archeologisch onderzoek de verwachting, gecreëerd op basis van het bureauonderzoek?

Specifiek voor de stadsgracht en/of vestingsgracht:

- Kunnen er verschillende opvullingsfases/gebruiksfases herkend worden?
- Welk vondstenmateriaal kan gerecupereerd worden?
- Zijn er resten van beschoeiing?
- Wat vertelt de coupe/doorsnede over de (opvullings)historiek van de gracht?
- Bevestigt het archeologisch onderzoek de verwachting, gecreëerd op basis van het bureauonderzoek?

Indien al dan niet een vervolgonderzoek toch noodzakelijk blijkt:

- Geven de resultaten aanleiding tot vervolgonderzoek of werd voldoende informatie verzameld tijdens de prospectie?
- Welke vraagstellingen dienen geformuleerd te worden voor het vervolgonderzoek?
- Welke aspecten verdienen bijzondere aandacht bij een eventueel vervolgonderzoek?

C. Methode en Strategie

Om de verwachting op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek te toetsen en aan te vullen wordt geadviseerd om een uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te voeren. Dit onderzoek dient uitgevoerd te worden volgens de Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren, zoals opgesteld door het Agentschap Onroerend Erfgoed.

Het uitgesteld traject impliceert dat:

- de prospectie pas van start kan gaan na de sloop van de huidige aanwezige gebouwen. Er dient nadrukkelijk beklemtoond te worden dat aan de sloop duidelijke voorwaarden verbonden zijn. Alle muren kunnen zonder archeologische begeleiding gesloopt en verwijderd worden tot op het niveau van het huidig straatniveau. De funderingen onder het straatniveau worden niet verwijderd of op andere manieren gemanipuleerd. Hetzelfde geldt voor eventueel aanwezige kelders, citernes of andere ondergrondse structuren, die nu niet gekend zijn en aan het licht zouden komen bij de afbraak. Verder moet op dergelijke manier te werk worden gegaan dat het vrijgekomen terrein niet of in zeer beperkte mate betreden wordt door zwaar materieel als dumpers en graaf- en breekmachines.
- indien blijkt dat de resultaten van het vooronderzoek toch van die aard zijn dat er in een volgende fase een (gedeeltelijke) vlakdekkende opgraving uitgevoerd moet worden, kunnen er geen bouwactiviteiten plaatsvinden voor het archeologisch onderzoek volledig afgerond is, tenzij na schriftelijke toestemming van de erkend archeoloog.

Er wordt geopteerd voor de methode van sleuven. Minstens 12,5% van het plangebied dient onderzocht te worden door middel van proefsleuven, eventueel aangevuld met dwarssleuven en/of kijkvensters indien de sporen of de omstandigheden daartoe aanleiding geven. In totaal worden drie sleuven aangelegd. Het voorgestelde sleuvenplan focust hoofdzakelijk op het documenteren van de verwachte stadsgracht, wal en stadsversterking.

Bij het aansnijden van de stadsgracht en stadsversterking:

De proefsleuven worden trapsgewijs aangelegd tot op de moederbodem of tot op de maximale verstoringsdiepte, zonder gevaar voor de veiligheid. Bij het aansnijden van de stadsgracht moet de proefsleuf ter hoogte van het bovenste niveau voldoende breed (minstens 3m) zijn om de veiligheid ook op het onderste niveau te garanderen. De breedte van het onderste niveau bedraagt minstens 1.8m. Omwille van veiligheidsredenen kan er voor geopteerd worden om de stadsgracht in verschillende

segmenten, zowel horizontaal als verticaal, te documenteren en elk segment na volledige registratie onmiddellijk te dichten. In geval van gefaseerde registratie, dient erover gewaakt te worden dat de segmenten mekaar beperkt overlappen, om hiaten in de registratie te vermijden.

Voor onderzoek op de stadsgracht geldt: inzicht in dergelijke structuren wordt verkregen d.m.v. een doorgedreven stratigrafisch onderzoek. Dit onderzoek kan uitgevoerd worden tijdens de prospectie. Hier geldt wel de voorwaarde dat de stadsgracht tijdens de prospectie maximaal onderzocht is en er voldoende doorsnedes gemaakt zijn om de aard, omvang en opvullingsgeschiedenis te reconstrueren. Minimum 1 lengteprofiel van sleuf 1 en sleuf 3 moeten volledig gedocumenteerd te worden. Daarnaast moeten tijdens de prospectie voldoende stalen genomen zijn in functie van natuurwetenschappelijk onderzoek (zie verder) en voldoende aandacht besteed worden aan het recupereren van vondstmateriaal in functie van de datering van de gracht.

Ook structuren die met de stadsversterking te associëren zijn, zoals bijvoorbeeld oeversversterkingen, kunnen tijdens de fase van de prospectie onderzocht en gedocumenteerd worden

Bij het niet-aansnijden van de versterking:

Indien de versterking zich niet binnen de grenzen van het projectgebied situeert, worden de sleuven aangelegd op het eerste archeologisch relevant niveau. Deze proefsleuven hebben een minimale breedte van 1.8m.

Indien met uitzondering van de stadsgracht en stadsversterking geen andere relevante archeologische sporen aan het licht komen tijdens de prospectie, kan het archeologisch traject beperkt blijven tot de fase van de prospectie.

Het vlakdekkend opgraven van een stadsgracht en/of stadsmuur biedt weinig tot geen meerwaarde. De lokalisatie, opbouw en bewaringstoestand van de stadsmuur -indien bewaard gezien de aanleg op een wallichaam- kunnen onderzocht worden tijdens de fase van de prospectie.

Bij het aansnijden van de stadsgracht dienen volgende stalen voor natuurwetenschappelijk onderzoek minstens genomen te worden:

- 4 VH pollenwaardering/analyse
- 4 VH waardering/analyse macroresten
- 4 C14-datering
- 2 stuks conservatie kwetsbaar materiaal

Hiervoor wordt een post van 10% NWO van de totale kostenraming voorzien (zie verder).

D. Eindcriteria

De prospectie wordt als succesvol beschouwd, indien alle waargenomen archeologische sporen op een wetenschappelijke wijze onderzocht zijn, er een beargumenteerd antwoord op de onderzoeksvragen geformuleerd kan worden en het eindrapport wordt opgeleverd.

E. Uitzonderingsmodaliteiten

De uitvoering van de opgraving gebeurt volgens de Code van Goede Praktijk, eventueel aangevuld met bijkomende maatregelen indien de sporen en/of vondsten daartoe aanleiding geven. Deze eventuele maatregelen worden bepaald door de erkend archeoloog.

Criteria die gehanteerd zullen worden om te bepalen in welke situaties bepaalde onderzoekshandelingen alsnog niet uitgevoerd moeten worden zijn hier niet van toepassing.

F. Competenties

Het veldwerkteam bestaat minimaal uit:

- een veldwerkleider (onder auspiciën van een erkend archeoloog), deze veldwerkleider beschikt over voldoende ervaring in stedelijke contexten in Vlaanderen. Minimaal heeft hij/zij 2 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.
- één assistent-archeoloog, hij/zij heeft minstens 1 jaar opgravingservaring op stedelijke contexten, aangetoond via CV.

Voor de begeleiding van de opdracht dient de veldwerkleider zich te laten ondersteunen door één of meerdere specialisten en regiodeskundigen, die hem bijstaan bij de uitvoering van de prospectie indien deze expertise intern niet beschikbaar is. Deze specialist beschikt over een aantoonbare en ruime ervaring met stadskernonderzoek in het algemeen en binnen de stad Veurne in het bijzonder.

Het projectteam wordt daarenboven bijgestaan door een aardkundige die minstens 1/5 van de duur van het veldwerk op het terrein aanwezig is. De aardkundige ondersteunt de archeologen bij de analyse van de bodemkundige/landschappelijke context en bij de interpretatie van sporen en structuren.

G. Risicofactoren

Er dient rekening gehouden te worden met natte bodemomstandigheden.

Uitvoerend personeel die werkzaamheden uitvoeren in de nabije omgeving van een draaiende graafmachine moeten visueel duidelijk herkenbaar zijn zoals gebruikelijk.

H. Vondsten

Conservatie en overdracht van het archeologisch ensemble gebeurt na afloop van het onderzoek conform aan de artikels 5.2.1, 5.2.2 en 5.2.3 van het Onroerend Erfgoeddecreet. Bij de start van de opgraving worden door de erkende archeoloog en de initiatiefnemer duidelijke afspraken gemaakt met betrekking tot de overdracht van het archeologisch ensemble bij de eigenaar en het erkende onroerend erfgoeddepot of andere bewaarder van het archeologisch ensemble. Na het beëindigen van de verwerking en het opleveren van de eindrapportage vindt de overdracht van de vondsten plaats.

2.4 Bibliografie

- Agentschap Onroerend Erfgoed 2016
- AGIV
- DOV Vlaanderen
- Geoportaal
- Geopunt

- TOL A., VERHAGEN PH., BORSBOOM A. & VERBRUGGEN M. 2004, Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie. Raap-rapport 1000. Amsterdam.

2.5 Lijst met afbeeldingen

Figuur 1 Kadasterplan met aanduiding van het plangebied. (bron: geopunt).....	2
Figuur 2 Impactbepaling van de werken. (bron: initiatiefnemer en geopunt).....	4
Figuur 3 Advieszone archeologisch vooronderzoek. (bron: Geopunt).....	6